

Startbekwaamheden leraar secundair onderwijs

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave

1. Inleiding

- 1.1. De opdracht
- 1.2. De uitwerking
- 1.3. Het gebruik

2. Opbouw

3. Overzicht van aanvullingen

4A. Preambule voor de basishouding van de leraar

4B. Grondslag van het beginnend leraarschap in het secundair onderwijs

4C. Kenmerkende en kritische situaties

4D. Vakgerichte en algemene startbekwaamheden

- 1. Vakspecifiek, vakoverstijgend of vakintegrerend
- 2. Onderwijskundige en (ped)agogische bekwaamheden
- 3. Gericht op taken in schoolorganisatie en op buitenschoolse taken
- 4. Bekwaamheden om zichzelf verder professioneel te ontwikkelen
- 5. Bekwaamheden om te functioneren in de relatie school-maatschappij

1. Inleiding

1.1. De opdracht

Dit document met de tweede versie startbekwaamheden secundair onderwijs is gemaakt op verzoek van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCenW). De eerste versie startbekwaamheden (december 1997) werd door het ministerie voorgelegd voor advies aan de Onderwijsraad. De Raad bracht dit advies uit op 6 november 1998. Op verzoek van de Minister betrok de Raad ook de adviezen van de BVE-Raad, de VSNU, de HBO-Raad en de Inspectie van het Onderwijs en de beraadslagingen in het POVO-overleg bij zijn beoordeling. De Raad constateerde dat afgezien van de Inspectie de genoemde organisaties in grote lijnen positief stonden tegenover de eerste versie startbekwaamheden (p. 1). Niettemin bleven er wensen over. Die komen deels ook voort uit voortschrijdend inzicht sinds 1997. De belangrijkste zijn: onderscheid aanbrengen in de startbekwaamheden naar inhoud en niveau. Voor de inhoud betekent dat een onderscheid in bekwaamheden die in ieder geval in de opleiding moeten worden aangebracht (inclusief doorgroei-competentie), en dus strikt nodig zijn voor een succesvolle start (en) bekwaamheden waarvoor weliswaar de competentie in de opleiding moet worden aangebracht, maar die met name in de beroepspraktijk tot ontwikkeling moeten komen. (p.13) Voor niveau geldt dat een expliciete niveauaanduiding gewenst is, waaruit blijkt op welk niveau een leraar zich bij het begin van zijn loopbaan in ieder geval moet bevinden en welk niveau bereikt moet worden in de beroepspraktijk. (p. 13,14). Ook werd door de Raad gevraagd meer aandacht te geven aan de gedifferentieerdheid van het veld, vooral in termen van doorgroei-competentie en niet in het uitbreiden van de startbekwaamheden. De kritische en kenmerkende situaties zouden voorts nader uitgewerkt en wellicht uitgebreid moeten worden. De relatie tussen deze situaties en de startbekwaamheden zou scherper moeten worden aangegeven. De Raad pleit ook voor een meer uitvoerige uitwerking van de vakspecifieke bekwaamheden, overigens zonder aan te geven in welke richting. Het ministerie tenslotte wenst in haar opdracht tot bijstelling van de startbekwaamheden over een in omvang zo klein mogelijke verzameling van bekwaamheden te beschikken, die werkelijk bij intrede van het beroep ontwikkeld moeten zijn.

1.2. De uitwerking

De nu voorliggende versie is tot stand gekomen na analyse van het advies van de Onderwijsraad en gesprekken daarover op het departement. Om gevolg te geven aan de hiervoor gegeven wensen is gekozen voor de volgende aanpak:

- a. Aan de hand van het PML-document '*Gemeenschappelijke curricula tweedegraads opleidingen*' en andere bronnen, verschenen na afsluiting van de eerste versie startbekwaamheden (o.a. de MvT van de Rijksbegroting 1999, teksten WEB, beleidsdocumenten van OCenW en de BVE-Raad, werkmateriaal voor vmbo en de 2e fase vo), zijn de kenmerkende situaties aangevuld en uitgebreid. Deze situaties moeten nu als een dekkende verzameling beschouwd worden voor intrede in het beroep van leraar in het secundair onderwijs **en voor de eerste jaren daarna als beginnend leraar**. In deze situaties is de gedifferentieerdheid van het veld nog wat sterker aangebracht. Binnen deze bijgestelde verzameling kenmerkende situaties zijn opnieuw kritische situaties onderscheiden. Dat zijn situaties waarin startende leraren onvermijdelijk terecht

komen en waarin zij dus al direct bepaalde bekwaamheden moeten tonen.

- b. Uitgaande van de kritische situaties zijn kritische startbekwaamheden geformuleerd die beslist nodig zijn om in de onderscheiden kritische situaties (zie a) adequaat te kunnen handelen en daarop te reflecteren. Zodoende is een tweedeling ontstaan in het onderhavige document:
  - b.1. kritische startbekwaamheden die samen een minimumvereiste vormen voor intrede in het beroep. Deze verzameling kan in de vorm van startbekwaamheidseisen kracht van wet krijgen. Zij vormt tevens de basis voor wat in de opleiding in ieder geval aangebracht moet worden;
  - b.2. gewenste bekwaamheden die geleidelijk in de eerste beroepsjaren verworven moeten worden om tot een meer volledige beroepsuitoefening als leraar te komen. Beginnende leraren kunnen zich deze bekwaamheden via post-initiële trajecten en/of begeleiding en interne scholing eigen maken. De kritische startbekwaamheden (zie b.1.) zijn aangescherpt en op een aantal plaatsen aangevuld met doorgroeicompetenties. Deze zijn nodig als basis om de gewenste bekwaamheden (zie b.2.) te ontwikkelen tijdens de eerste jaren van de beroepsuitoefening. Men kan ook zeggen dat deze competenties de noodzakelijke kiem vormen voor de latere doorgroei.

De preambule is op een aantal punten aangevuld vanuit recente beleidsinzichten. Ze dient opgevat te worden als de aanduiding van een na te streven basishouding of attitude die voor elke leraar in het Nederlandse onderwijs geldt, dus ook voor de beginnende leraar. De grondslag is enigermate gewijzigd en aangevuld. Overlap met de preambule is eruit gehaald. De grondslag is op de nieuwe onderscheiding 'kritische startbekwaamheden' toegesneden. Ze is aangevuld met inzichten die sinds herfst 1997 in en rond het secundair onderwijs naar voren zijn gekomen. Net als in de eerste versie geldt de grondslag als een inhoudelijk kader dat sturend is voor de keuze en formulering van de situaties en startbekwaamheden.

1.3. Het gebruik

De startbekwaamheden vormen, zoals bekend, het middendeel van de trits beroepsprofiel + startbekwaamheidseisen + beoordelingsstelsel. Zie daarvoor de ministeriële nota's *Vitaal Leraarschap* (1993) en *Vitale lerarenopleidingen* (1995), de voortgangsrapportage *Verder met Vitaal Leraarschap* (1998) en de recente nota *Maatwerk voor morgen* (1999). In de laatstgenoemde nota definieert de minister de startbekwaamheidseisen als **minimumkwaliteitsnormen voor de beroepsuitoefening door leraren** (par. 3.3.). Ze hebben volgens de nota de volgende functie: Ze zijn richtinggevend voor de onderwijs- en examenprogramma's van de lerarenopleidingen. Ze zijn het uitgangspunt voor het actualiseren van de bekwaamheid van leraren die al lesgeven. Het voldoen aan actuele startbekwaamheidseisen is een minimumvoorwaarde voor adequate uitoefening van het beroep en dus voor registratie. De startbekwaamheidseisen kunnen daarmee richtinggevend zijn voor activiteiten op het terrein van deskundigheidsbevordering. Ze zijn het uitgangspunt bij de beoordeling van de bekwaamheid van diegenen die het leraarsberoep willen uitoefenen, maar nog niet in het bezit zijn van een onderwijsbevoegdheid (de zij- instromers). (par. 3.3.; pag. 1 van 2). In dezelfde nota staat nog dat de startbekwaamheidseisen eenmaal per vijf jaar bijgesteld zouden moeten worden. Ook is aangegeven dat de startbekwaamheidseisen samen met het gemeenschappelijk curriculum het kwaliteitskader voor de lerarenopleidingen dienen te vormen (par. 5.1.1.). Kijken we naar de functies van deze eisen, dan zullen de startbekwaamheden zowel voor het initiële als het post-initiële traject van een lerarenopleiding ingezet moeten worden. Startbekwaamheidseisen worden door de minister voor een bepaalde geldigheidsduur wettelijk vastgesteld. In het onderhavige document is getracht twee dimensies van het onderwijswerk

te verdisconteren:

- a. Het werk van een leraar zoals dat momenteel wordt uitgeoefend. Daarin komen voor leraren ook nu herkenbare zaken aan bod, zoals orde houden, omgaan met leerproblemen en met groepsprocessen. Ze vormen een min of meer duurzame kern van het beroep van leraar.
- b. Het toekomstige werk van een leraar zoals dat zich begint af te tekenen in de huidige praktijk. Men kan dan bijvoorbeeld denken aan zaken als werken met nieuwe media, werken met onderwijsondersteunend personeel en werken in het studiehuis. Door het verwerken van beide dimensies kunnen de hier geboden situaties en startbekwaamheden de komende vijf jaar als voldoende uitgangspunt worden beschouwd voor de eerder genoemde drie functies. Niettemin zullen er in die vijf jaar ook accenten en ontwikkelingen in en rond het onderwijs optreden, die minder of niet onder te brengen zijn bij de wettelijke startbekwaamheidseisen. In die zin blijft er sprake van een uitgangsdokument dat in lerarenopleidingen, in scholen en bij assessments van zij-instromers ook tussentijds aanvulling zal behoeven. Belangrijk is derhalve dat de startbekwaamheidseisen worden gezien als een richtinggevend kader voor een proces dat dynamische trekken zal vertonen. Lerarenopleidingen en het afnemend scholenveld zullen er dan ook goed aan doen in de komende vijf jaar aanvullingen en afwijkingen te noteren. Op deze wijze zijn zij proactief betrokken bij de totstandkoming van een volgende versie startbekwaamheden. Hun aantekeningen vormen een belangrijke bron voor een bijstelling van het onderhavige document.

Over het taalgebruik kan het volgende worden opgemerkt. De startbekwaamheden zijn geschreven in een onderwijskundige vaktaal. Die taal correspondeert o.a. met die in het boekje *Gemeenschappelijke curricula tweedegraads opleidingen van het PML* en met de taal die gebruikt wordt in beleidsnota's over onderwijs. Een dergelijke vaktaal maakt een bruikbare communicatie mogelijk tussen beleidspersonen, bestuurders, ontwikkelaars en ondersteuners van onderwijs. Het kan nuttig zijn voor gebruikers in scholen een versie te ontwikkelen die meer geschreven is in de handelingstaal van leraren in het secundair onderwijs en van docenten in lerarenopleidingen. Overall waar staat hij/zijn dient ook gelezen te worden zij/haar. Een uitgebreide verantwoording van de ontwikkeling van de Startbekwaamheden leraar secundair onderwijs is indertijd verschenen als deel 2 bij de eerste versie. Daarin zijn ook als bijlage de casussen opgenomen die indertijd door docenten in het secundair onderwijs zijn geschreven als mogelijk werkmateriaal voor lerarenopleidingen. Uit dit deel 2 is het hoofdstuk over de veldraadpleging verwijderd. Het is voor een definitieve versie niet langer relevant. Deel 2 is aangevuld met een lijst van gebruikte literatuur voor deze laatste versie van de startbekwaamheden.

2. Opbouw

In afwijking van de eerste versie is voor deze versie gekozen voor een opbouw vanuit de situaties. Daarmee wordt benadrukt dat de startbekwaamheden pas betekenis krijgen tegen de achtergrond van beroepssituaties. De ordening van de startbekwaamheden in vakgerichte en algemene startbekwaamheden is niet veranderd. De Onderwijsraad oordeelde over die ordening positief. Om een direct verband aan te brengen tussen situaties en startbekwaamheden, kan de bestaande code van een startbekwaamheid toegevoegd worden aan een relevante situatie. Dit wordt aan de gebruikers overgelaten. Het hangt bijvoorbeeld af van de inhoud van het curriculum in een bepaalde opleiding welke bekwaamheden toegekend worden aan een situatie als orde houden of het gebruik van nieuwe media. De opbouw van deze versie is als volgt:

- A. Preambule voor de basishouding van de leraar.
- B. Grondslag van het beginnend leraarschap in het secundair onderwijs.
- C. Kenmerkende en kritische situaties.
- D. Vakgerichte en algemene startbekwaamheden.

In de beschrijving van kenmerkende en kritische situaties (C) zijn vier categorieën onderscheiden: algemeen, 1e fase vo, 2e fase vo en bve.

Binnen de startbekwaamheden D wordt een onderscheid gemaakt in:

- 1. vakbekwaamheden, voor vakspecifiek, vakoverstijgend of vakkenintegrerend werken, dan wel werken vanuit leergebieden en een didactiek met een sterk beroepsgerichte inslag;
- 2. onderwijskundige en (ped)agogische bekwaamheden;
- 3. bekwaamheden gericht op taken in de schoolorganisatie en op buitenschoolse taken;
- 4. bekwaamheden om zichzelf professioneel verder te ontwikkelen (doorgroeicompetentie);
- 5. bekwaamheden om te functioneren in de relatie school- maatschappij.

De startbekwaamheden onder 1 t/m 5 vormen een meer operationele uitwerking van wat in de preambule (A) en de grondslag (B) op hoofdlijnen is uitgedrukt. De algemene startbekwaamheden (D 2 t/m 5) zijn niet strikt onderscheiden naar de drie sectoren 1e fase vo, 2e fase vo en bve. Er is in het beroepsveld zelf, zowel in vo als in bve, een duidelijke behoefte geconstateerd aan het openhouden van een brede inzetbaarheid van leraren secundair onderwijs als het gaat om algemene onderwijskundige en (ped)agogische bekwaamheden. Waar nodig is echter voor specifieke bekwaamheden die alleen voor het bve-veld gelden een aanduiding in die richting binnen de algemene startbekwaamheden opgenomen. In de vakgerichte startbekwaamheden (D.1) is waar nodig wel gebruik gemaakt van de sectorindeling. Dit is gebeurd per specificatie of item van de startbekwaamheid, dus het gedeelte na 'Dit betekent dat de beginnende leraar:.

3. Overzicht van aanvullingen

In deze versie is een aantal nieuwe onderwerpen toegevoegd of verwerkt in situaties en startbekwaamheden uit de eerste versie (december 1997). Ze zijn afkomstig uit recente bronnen (zie voor een overzicht aan gebruikte literatuur deel 2 van de eerste versie Startbekwaamheden leraar secundair onderwijs. Utrecht, oktober 1999). Deze toevoegingen zijn het duidelijkst merkbaar in de uitbreiding van de kenmerkende en kritische situaties:

Aan de categorie 'algemeen' zijn toegevoegd:

- vakgericht en vakkenintegrerend werken;
- werken in krachtige leeromgevingen;
- omgaan met verschillen;
- opvoedkundig handelen;
- werken met onderwijsondersteunend personeel

Aan de categorie '2e fase vo' zijn toegevoegd:

- begeleiden en beoordelen van leerlingen;
- planning van onderwijs.

Aan de categorie 'bve' zijn toegevoegd:

- planning van onderwijs;
- competentiegericht werken in de educatie.

4. Startbekwaamheden leraar secundair onderwijs

4A. Preambule voor de basishouding van de leraar

Van een leraar mag verwacht worden dat hij de grondslagen van de Nederlandse samenleving kent, actief participeert in die samenleving en dat hij op betrokken en vernieuwende wijze zijn beroep uitoefent.

Dit houdt o.a. het volgende in voor

1 Participatie

De leraar

- denkt en handelt mede vanuit grondwettelijke rechten en plichten;
- beheerst op een goed niveau elementaire cultuurvaardigheden als gebruik van de Nederlandse taal en van reken- en wiskundige vaardigheden;
- is ingevoerd in de belangrijkste culturele verworvenheden en stromingen van ons land;
- is globaal op de hoogte van Europese en mondiale culturele tradities;
- neemt bewust en actief deel aan gebeurtenissen en ontwikkelingen in de samenleving die verband houden met zijn werk in het onderwijs of daarvoor inspirerend en nuttig kunnen zijn.

2 Betrokkenheid

De leraar

- is betrokken op zichzelf als zich ontwikkelende beroepsbeoefenaar, o.a. door systematische reflectie op zijn werk en denken in relatie tot onderwijs, en door een kritische reflectie op zijn normen en waarden, meningen en overtuigingen (beliefs) omtrent onderwijs;
- is betrokken op de multiculturele, pluriforme en kennisintensieve samenleving waarin informatie- en communicatietechnologie en internationalisering steeds belangrijker worden, en op de daaruit voortkomende opdracht cultuur over te dragen en te helpen ontwikkelen;
- is betrokken op de emancipatie van leerlingen en deelnemers aan het onderwijs die vanwege sekse en/of etniciteit in een achtergestelde positie verkeren;
- is betrokken op anderen:
  - leerlingen en deelnemers in hun brede ontwikkeling (ontwikkeland onderwijs), met hun onderlinge verschillen (adaptief onderwijs), met de opgave een leven lang te leren en een gewenste employability op de arbeidsmarkt te ontwikkelen;
  - collega's en leiding in de school in hun verantwoordelijkheid voor de gezamenlijk gedragen grondslag en onderwijsvisie;
  - overige belanghebbenden bij het onderwijswerk tegenover wie een verantwoordingsplicht bestaat, waaronder ouders, bevoegd gezag en overheid;
  - de sociale infrastructuur rond de school voor buitenschoolse opvang van of hulp aan leerlingen.

3 Vernieuwingsgezindheid

De leraar

- beseft dat onderwijs zich regelmatig moet vernieuwen omdat het nieuwe generaties voor een toekomstige samenleving opleidt;
- houdt zich op de hoogte van vernieuwingen in theorie en praktijk die relevant zijn voor zijn werk;
- spant zich in om het eigen werk in collegiale samenwerking stelselmatig te vernieuwen.

4. Startbekwaamheden leraar secundair onderwijs

4B. Grondslag van het beginnend leraarschap in het secundair onderwijs

0.

De beginnende leraar secundair onderwijs bezit voldoende startbekwaamheden om met uiteenlopende, gangbare middelen en materialen, aangepast aan zijn leerlingen, cursisten, onderwijs te verzorgen (voorbereiden, uitvoeren en evalueren) in vo/bve. Voor het werk met een of meer vakken of leergebieden beschikt de beginnende leraar over voldoende vakinhoudelijke en -didactische (surplus)kennis om met inzicht en overzicht zijn onderwijsprogramma voor te bereiden en uit te voeren. Daarbij bezit hij

- de bekwaamheid om samen met zijn collega's en afgestemd op de schoolvisie en het scholingsconcept onderwijs te verzorgen en te ontwerpen;
- de bekwaamheid om zich zelfstandig en met zijn collega's in de professie te ontwikkelen;
- de bekwaamheid om met collega's, leerlingen of deelnemers, ouders en instanties te communiceren over de ontwikkeling en het welbevinden van die leerlingen of deelnemers;
- de bekwaamheid om gaandeweg zijn eigen plaats te bepalen in de school als organisatie en de educatieve functie in de samenleving met zijn beleids- en ondersteuningsstructuur en daarin waar nodig of gewenst verantwoordelijkheden op zich te nemen.

1.

De beginnende leraar secundair onderwijs draagt in zijn onderwijswerk bij aan de ontwikkeling van de leerlingen of deelnemers en het verwerven van een passende kwalificatie, hetzij een eindkwalificatie voor intrede in een beroep, een kwalificatie om goed maatschappelijk te kunnen participeren, dan wel een kwalificatie voor vervolgonderwijs. Hij realiseert met collegiale ondersteuning zorg op maat voor onder zijn verantwoordelijkheid staande leerlingen of deelnemers die daaraan behoefte hebben. Hij weet in het algemeen om te gaan met verschillen tussen hen, bijvoorbeeld in begaafdheid, sekse, de fase van hun persoonlijkheidsontwikkeling, sociaal-culturele of etnische herkomst, leerervaring en leerstijl, vooropleiding, leeftijd en praktijkervaring.

2.

De beginnende leraar levert met collegiale ondersteuning maatwerk in onderwijs-, vormings- en begeleidingsactiviteiten vanuit het besef dat in het secundair onderwijs aanzienlijke verschillen kunnen voorkomen, mede afhankelijk van de sector: 1e fase vo, 2e fase vo, bve. Zo zijn er soms flinke verschillen in ontwikkelingsfase van scholen of sectoren als het gaat om nieuwe doelen en vernieuwd onderwijsbeleid. Er bestaat een brede range aan leeftijdsgroepen, van twaalfjarigen in de

1e fase vo tot volwassenen met veel levens- en werkervaring in ve. Er komt een veelheid aan onderwijsvormen voor, van leerstofjaarklassen tot individuele leertrajecten, van leren op school tot werkpleklernen, van onderwijs waarbij leerlingen en docent in één ruimte bijeen zijn tot teleleren. Het onderwijs kan plaatsvinden in uiteenlopende leeromgevingen, van leslokaal tot werkplaats, van studieplek thuis tot studiehuis op school, van atelier tot open leercentrum, van schoolgebouw tot werkvloer in bedrijven of dienstverlenende instituten.

3.

De beginnende leraar secundair onderwijs tracht bij zijn leerlingen of cursisten het behalen van de door de overheid en het bevoegd gezag van de school geformuleerde kern- en andere doelen, c.q. een afgesproken programma van exameneisen of een met het werkveld overeengekomen kwalificatie en de daarmee corresponderende eindtermen op een effectieve en efficiënte wijze na te streven. Hij is daarbij in het bijzonder gericht op:

- vaardigheidsgericht leren;
- begeleid leren;
- gedifferentieerd leren;
- samenhangend leren, mede via ict en in multimediale leeromgevingen;
- leren leren;
- actief en authentiek leren, ervaringsleren en praktijkleren, al of niet in een duale setting;
- samenwerkend en reflectief leren.

4.

De beginnende leraar secundair onderwijs draagt, afhankelijk van de sector waarin hij werkt, bij aan de realisering van één of meer van de volgende beleidsthema's en - vernieuwingen in zijn onderwijswerk:

- voor de basisvorming: TVS en vakkenclustering;
- voor vbo/mavo: leerwegen;
- voor havo/vwo: studiehuis; profielen;
- voor bve: kwalificatiestructuur educatie en beroepsonderwijs; open leren; programmatische en didactische flexibilisering; combinaties van werken en leren;
- voor vo en bve als geheel: brede vorming, c.q. beroepsopleiding; begeleiding bij studie- en beroepskeuze; bestrijding van achterstanden; een verantwoorde rol in de samenleving; emancipatie; zorg op maat voor specifieke doelgroepen.

4. Startbekwaamheden leraar secundair onderwijs

4C. Kenmerkende en kritische situaties

Vooraf

De kenmerkende en kritische situaties (met een *) vormen contexten waarin afzonderlijke startbekwaamheden geïntegreerd aangewend kunnen worden. De beschrijving van de situaties bevat twee delen:

- een beknopte omschrijving van de situatie zelf;
- een aantal indicaties om desgewenst de situatie verder 'aan te kleden'. Deze indicaties bieden samen met de startbekwaamheden verdere aangrijpingspunten voor de ontwikkeling van eindtermen in elke lerarenopleiding.

Er is ruimte om een gecodeerde verwijzing aan te brengen naar startbekwaamheden die binnen de situatie getoond en gereflecteerd kunnen en/of moeten worden.

De situaties bieden enerzijds een context waarbinnen de startbekwaamheden praktische betekenis krijgen, anderzijds vormen zij een eerste stap om binnen een nog te ontwikkelen beoordelingsstelsel assessments in te richten waarin studenten in de lerarenopleidingen en zij- instromers verworven competenties kunnen tonen en reflecteren. Net als in de vorige versie zijn de hierna volgende situaties thematisch en in vier categorieën geordend: algemeen (voor alle sectoren), 1e fase vo, 2e fase vo, bve.

Algemeen

1. Orde houden

Omschrijving:

Een onderwijssituatie voorbereiden, uitvoeren en evalueren waarin vooral aandacht wordt besteed aan klasmanagement waarmee ordeproblemen voorkomen kunnen worden.

Indicaties:

Snelle wisseling van activiteiten; korte signalen van de leraar; sobere en duidelijke regels en procedures voor het werk en voor eventuele samenwerking; efficiënte beschikbaarheid en bereikbaarheid van middelen of materialen; iedereen weet steeds wat te doen; eigen positie in de onderwijsruimte met maximaal overzicht; voorbereid om betrokken en met humor te kunnen reageren op een aantal stereotiepe gedragingen, behorende bij de leeftijdsgroep; omgaan met conflicten, uitdagingen en agressie.

bekwaamheden:

2. Vakgericht en vakkenintegrerend werken

Omschrijving:

Een gangbare methode voor het eigen vakgebied onderzoeken op het daarin al of niet expliciet aanwezige vakconcept. Aangeven over welke basis- en surplus kennis en over welk didactisch repertoire hij zelf beschikt om een willekeurig onderdeel uit de methode te kunnen aanbieden aan leerlingen of deelnemers. Reflecteren op de relatie van de methode tot vernieuwingen in het vakgebied. Enkele suggesties geven hoe onderdelen van de methode verbonden zouden kunnen worden met verwante vakken. Een algemeen onderwijskundig concept verbinden met didactische aspecten van de methode.

Indicaties:

Vakbenaderingen en schoolvakconcepten; verwante vakken/clusters; methode-analyse; leerstofordeningen/curricula; vakgebonden materialen, middelen en software; toegang tot gestructureerde informatie over ontwikkelingen in het eigen (school)vak; structuur van geïntegreerde programma's; verschillen tussen vakkenintegratie en vakoverstijging; bruikbare onderwijsconcepten (bijvoorbeeld Pro-AI of Ontwikkeland Onderwijs).

bekwaamheden:

3. Verschillende onderwijsaanpakken hanteren

Omschrijving:

Een onderwijssituatie voorbereiden, uitvoeren en evalueren waarin op een samenhangende wijze docentgestuurd, gedeeld gestuurd en/of leerlinggestuurd wordt gewerkt, met afwisseling tussen individueel en samenwerkend leren.

Indicaties:

Directe instructie; interactieve instructie; gesloten en open vragen; modelleren van procedurele kennis en vaardigheden; procedurele steun bij zelfwerkzaamheid (bijvoorbeeld studiewijzers, lesbrieven, handleidingen, gebruiksaanwijzingen, werkschema's, wizards); volledige opdrachten (met o.a. doelen, procedures, kenmerken van het resultaat, te gebruiken strategieën, randvoorwaarden, wijze van beoordelen); feedback op werkwijze en sociaal-emotioneel gedrag; coaching; aandacht voor niet- verbaal gedrag; principes en vormen van samenwerkend leren.

bekwaamheden:

4. Werken in krachtige leeromgevingen

Omschrijving:

Een krachtige leeromgeving ontwerpen voor een groep leerlingen of deelnemers in vo of bve. Ervaringen in dergelijke leeromgevingen reflecteren en gebruiken voor volgende ontwerpen.

Indicaties:

Een transparante organisatie van de leeromgeving; heldere doelen; korte instructies; gestructureerde ingangen tot bestaande kennis en informatie; compleet en rijk aan middelen en materialen; uitnodigend tot activiteit; realistisch of verwijzend naar praktische gebruikssituaties; emotioneel veilig en inspirerend; sociaal-interactief; gevarieerde leerroutes; gevarieerde docentrollen (o.a. instructeur, model en coach); uitnodigend om ook eigen leervragen te ontwikkelen; met gebruik van ict.

bekwaamheden:

5. Omgaan met verschillen

Omschrijving:

Een aantal eigen stage- of schoolpracticumlessen analyseren op de mogelijkheden en grenzen adequaat op verschillen tussen leerlingen in het vo of deelnemers in een roc in te gaan. Uit de analyse concrete voornemens formuleren voor een betere omgang met verschillen en een les of onderwijsactiviteit ontwerpen waarin deze voornemens gestalte krijgen.

Indicaties:

Nederlands als eerste en tweede taal; allochtonen in het Nederlands laten leren; verschillen in niveau, leeftijd, sekse, etniciteit; differentiëren; werken met een kern- en een verrijksdeel in het programma; adaptief onderwijs;

bekwaamheden:

6. Opvoedkundig handelen

Omschrijving:

Uit eigen stage-, c.q. schoolpracticumervaringen pedagogische momenten analyseren. Eigen opvoedkundig gedrag benoemen en voor zichzelf een ontwikkelingslijn samenstellen voor dit gedrag.

Onderwijsactiviteiten ontwerpen waarin verder ontwikkeld pedagogisch gedrag gedemonstreerd en gereflecteerd kan worden.

Indicaties:

Normen en waarden; waardengestuurd werken; integratie van het opvoedkundig handelen in het onderwijshandelen; morele argumentatie; ethische aspecten van leerstof en actuele thema's uit de samenleving; grenzen van de school in opvoedingstaken; communicatie met ouders en andere betrokkenen over opvoeding; pedagogische verantwoordelijkheid, relatie en pedagogisch klimaat; interculturaliteit en opvoeding.

bekwaamheden:

7. Werken met nieuwe media

Omschrijving:

Enkele onderwijssituaties voorbereiden, uitvoeren en evalueren waarin gebruik wordt gemaakt van ict en/of een multimediale presentatie.

Indicaties:

Ict als aspect (hulpmiddel bij probleemoplossen) en als medium (gereedschap voor het onderwijsproces); kiezen uit een of meer van de volgende 'gereedschapsvormen': gestructureerde leertaken via simulaties, data-sets, hypertekst, cognitieve tools, computer als tutee, video-conferencing, afstandsonderwijs (e-mail; teleleren via intranet; internet-leren); multimediaal werken (van transparanten en powerpoint tot manipuleerbare cd-rom en virtual reality).

bekwaamheden:

8. Doorgroei en collegiale hulp

Omschrijving:

Een zelf ervaren lastige praktijksituatie verder onderzoeken, beschrijven en analyseren en met collegiale begeleiding tot oplossingen komen, die uitvoeren en reflecteren en de leerwinst verwoorden in termen van een bijstelling van of aanvulling op het eigen werkconcept.

Indicaties:

Een aantal van de volgende problemen: ongemotiveerde leerlingen; huiswerk niet gemaakt; weinig effectieve leertijd bereikt; eigen time- management onvoldoende; samenwerking tussen leerlingen

levert weinig op; taalproblemen bij allochtonen; te grote tempoverschillen in de groep; te weinig en gebrekkig materiaal; achterblijvende leerlingen niet kunnen opvangen. Wijze van coaching door begeleidende collega; wijze van reflecteren en vastleggen van bevindingen; wijze van visualiseren en bespreken eigen werkconcept; gebruik van criteria voor doorgroei naar de fase van ervaren leraar; benutten van zelfevaluerend vermogen; zich afvragen of hij zelf voldoet aan de eisen die de maatschappij en/of de beroepspraktijk stelt.

bekwaamheden:

9. Handelen in onverwachte situaties

Omschrijving:

Een onderwijssituatie of begeleidingsactiviteit ter plekke improviserend voorbereiden, uitvoeren en evalueren en de bevindingen daaruit integreren in het eigen werkconcept.

Indicaties:

Een brandende kwestie uit de ervaringswereld van de leerlingen of cursisten behandelen; een les overnemen van een collega; een tussenuur vullen met zinvol werk voor een groep; een stageprobleem op de werkplek helpen oplossen; een theorieles verzorgen in plaats van een werkplaatsactiviteit die wegens een storing uitvalt; een crisissituatie in een groep cursisten in de educatie aanpakken via vormen van crisis-interventie. **bekwaamheden:**

10. Werken met onderwijsondersteunend personeel

Omschrijving:

In een lesontwerp of een gelijkwaardige onderwijsvoorbereiding de samenwerking met onderwijsondersteunend personeel uitwerken naar taakverdeling, afstemming, verantwoordelijkheden en evaluatie.

Indicaties:

Afhankelijk van de onderwijscontext samenwerken met ondersteuners als een systeembeheerder, onderwijsassistenten, toezichthouders en de mediatheekbeheerder; delegeren en coördineren; gezamenlijk plannen; specifieke deskundigheden van oop kennen en kunnen inzetten.

bekwaamheden:

1e fase vo

11. Werken met vakconcepten en leerlijnen

Omschrijving:

Een leerlijn voor een vak- of vormingsgebied voor de basisvorming of voor een van de leerwegen in het vmbo vanuit een gangbaar vak- en onderwijsconcept evalueren, bijstellen, experimenteel op een onderdeel uitvoeren en daarna een gefundeerd veranderingsvoorstel schrijven voor een vaksectie. Suggesties geven voor integratie met een of meer verwante vakken.

Indicaties:

Methode-analyse; reflectie op essenties van een bepaald vakconcept; samenhang tussen leerwegen in het vmbo, sectoren en vakkenpakketten; algemene en vakspecifieke kerndoelen basisvorming en eindtermen vmbo; integratie van de onderwijsdoelen in de vakkerndoelen; afstemming tussen basisvorming en vmbo en tussen vmbo en secundair beroepsonderwijs; relatie vakkennis en vakvaardigheden met algemene vaardigheden en sleutelkwalificaties; beroepsvoorbereidend onderwijzen en leren in het vmbo.

bekwaamheden:

12. Werken met leerlingen die achterblijven

Omschrijving:

Een onderwijs- en begeleidingsplan opstellen, uitvoeren en evalueren in het kader van leerwegondersteunend onderwijs.

Indicaties:

Achtergrond van leerlingen in dit onderwijs; leervermogen en leerstijlen; ervaringsgerichte didactiek; pedagogisch klimaat 12-15/16- jarigen; gestructureerde leerprocessen; concrete leerhandelingen; multimediaal werken; adaptief onderwijs; differentiatie naar tempo; inspelen op tweetaligheid; omgaan met andere culturele achtergrond; samenwerkingsverbanden en zorgstructuur.

bekwaamheden:

13. Omgaan met leerproblemen

Omschrijving:

Zelfstandig maar in collegiaal overleg een handelingsplan opstellen voor een ervaren

praktijkprobleem met een leerling die extra zorg behoeft op structurering van de leerstof en opleermotivatie en dit handelingsplan in collegiale samenwerking uitvoeren en evalueren.

Indicaties:

Diagnostiek van leerproblemen; onderzoek naar persoonlijke kenmerken van de leerling, zoals sociaal-culturele en etnische achtergrond, buitenschoolse activiteiten, mogelijke faalangst en negatieve attributies; klasmanagement voor individuele taken en extra hulp; aangepaste evaluatie; vormen van collegiaal overleg; op gedragsverandering gericht handelingsplan voor docent en leerling; evaluatie van zorgactiviteiten op basis van een handelingsplan; leren in het Nederlands door een anderstalige leerling.

bekwaamheden:

14. Vakkenintegrerend werken

Omschrijving:

Naar keuze in de basisvorming of voor een van de leerwegen vmbo enkele onderwijssituaties in een multidisciplinair team voorbereiden waarin verwante vakken op geïntegreerde wijze worden aangeboden binnen een gevarieerde leeromgeving met vormen van zelfwerkzaamheid en samenwerkend leren. Een van de situaties zelf uitvoeren en evalueren.

Indicaties:

Clustering van vakken; thematisch werken; principes van een krachtige leeromgeving; clusterdidactiek; projectactiviteiten; zelfstandig werken en leren; begeleiding van samenwerkend leren; afstemming en taakverdeling in programma's; relatie met kerndoelen en eindexamenstof; differentiatie naar inhoud; combinatievakken en intersectorale programma's.

bekwaamheden:

15. Omgaan met groepsprocessen

Omschrijving:

Een onderwijssituatie voorbereiden, uitvoeren en evalueren in een heterogene groep binnen de basisvorming waarin samenwerkend leren en de ontwikkeling van sociale vaardigheden in groepsprocessen mede tot de doelstellingen behoort en waarin de leerlingen betrokken worden in de evaluatie via vormen van zelfevaluatie.

Indicaties:

Principes van effectief leren; vormgevers van samenwerkend leren; groepsdynamische processen en sociale vaardigheden; sociaal-culturele en etnische verschillen in relatie tot groepsprocessen; differentiëren naar begaafdheid en daarop aansluitende doelen; leren van elkaar; vormen van procesevaluatie door leerlingen; begeleidingsvaardigheden voor groepsprocessen.

bekwaamheden:

2e fase vo

16. Werken met vakconcepten en leerlijnen

Omschrijving:

Een leerlijn voor een vak- of vormingsgebied in havo of vwo evalueren in relatie tot een gangbaar onderwijsconcept, een van de doorstroomprofielen en de exameneisen voor het vak- of vormingsgebied. De leerlijn op grond van de evaluatie bijstellen en een onderdeel eruit experimenteel uitvoeren. Daarna een gefundeerd veranderingsvoorstel schrijven voor een vaksectie.

Indicaties:

Methode-analyse; reflectie op essenties van een bepaald vakconcept; de plaats van het vak in de verschillende doorstroomprofielen, indien breder aanwezig; eindexameneisen; eisen voor examendossier, profielwerkstuk etc. in relatie tot het vak; integratie van algemene onderwijsdoelen in de vakdoelen; afstemming tussen eindtermen basisvorming en vakdoelen bovenbouw; relatie vakkennis en vakvaardigheden met algemene vaardigheden.

bekwaamheden:

17. Werken met leerlingen die achterblijven

Omschrijving:

Een onderwijssituatie voorbereiden, uitvoeren en evalueren in havo of vwo waarin speciale aandacht wordt gegeven aan leerlingen die achterblijven.

Indicaties:

Kennis van de achtergrond van deze leerlingen: schoolloopbaan tot dan toe, thuismilieu, leer- en ontwikkelingskenmerken, adolescentieverwerking, positie in peergroup; uitkomsten van geïntegreerde keuzebegeleiding; diagnostische toetsing; differentiatie naar tempo; omgaan met

andere culturele achtergrond.

bekwaamheden:

18. Omgaan met leerproblemen

Omschrijving:

Zelfstandig maar in collegiaal overleg een handelingsplan opstellen voor een ervaren praktijkprobleem met een leerling die extra zorg behoeft op structurering van en inzicht in de leerstof en opplanning van de eigen leeractiviteiten. Dit handelingsplan in collegiale samenwerking uitvoeren en evalueren.

Indicaties:

Diagnostiek van leerproblemen; onderzoek naar persoonlijke kenmerken van de leerling, zoals sociaal-culturele en etnische achtergrond, buitenschoolse activiteiten, mogelijke faalangst en negatieve attributies; klasmanagement voor individuele taken en extra hulp; inschakeling van medeleerlingen voor 'peer assisted learning'; aangepaste evaluatie; vormen van collegiaal overleg; op gedragsverandering gericht handelingsplan voor docent en leerling; evaluatie van zorgactiviteiten op basis van een handelingsplan; leerlingvolgsysteem.

bekwaamheden:

19. Werken in het studiehuis

Omschrijving:

Enkele samenhangende onderwijs- en begeleidingssituaties ontwerpen, uitvoeren en evalueren binnen het concept studiehuis.

Indicaties:

Van docentgestuurd naar zelfgestuurd leren: zelfstandig werken-zelfstandig samenwerken-zelfstandig leren-zelfverantwoordelijk leren; studiewijzers als procedurele steun bij zelfregulatie; opdrachten voor ontwikkeling van metacognitieve kennis en vaardigheden en van affectieve vaardigheden; stimulering internationale oriëntatie van leerlingen; zelfwerkzaamheidsdidactiek; werken met logboeken; portfolio als instrument van gedeelde evaluatie; leerprocesbegeleiding, coaching en feedback; gebruik van mediatheek en ict; inrichting ruimte, o.a. computerplekken, practicumruimtes en studieplekken.

bekwaamheden:

20. Omgaan met groepsprocessen

Omschrijving:

Onderwijs- en begeleidingsactiviteiten voorbereiden, uitvoeren en evalueren gericht op samenwerkend leren in het studiehuis, waarin de ontwikkeling van sociale vaardigheden in groepsprocessen mede tot de doelstellingen behoort en waarin de leerlingen betrokken worden in de evaluatie van hun (sociale) leerprocessen via vormen van zelf- en peergroup-evaluatie.

Indicaties:

Principes van effectief leren; vormgevers van samenwerkend leren; groepsdynamische processen en sociale vaardigheden; sociaal-culturele en etnische verschillen in relatie tot groepsprocessen; differentiëren naar begaafdheid en daarop aansluitende doelen; leren van elkaar; vormen van groepsevaluatie door leerlingen; begeleidingsvaardigheden voor groepsprocessen.

bekwaamheden:

21. Begeleiden en beoordelen

Omschrijving:

Een plan ontwerpen voor de begeleiding van leerlingen die werken aan praktische opdrachten of aan een profielwerkstuk.

Indicaties:

Verschillende typen vaardigheden, waaronder onderzoeks- en ontwerpvaardigheden; methoden van probleemoplossing en informatieverwerking, ook via ict; presentatievormen; werken met beoordelingsschalen; kwaliteitsstandaards; samenwerking tussen vakken/vakkenintegratie; feedback en reflectie; coaching; samenwerking met medebeoordelaar; programma van toetsing en afsluiting; regelingen school- en eindexamen; slaag-/zakregeling; herkansingsregeling.

bekwaamheden:

22. Planning van onderwijs

Omschrijving:

Een onderwijsplanning maken voor lessen en begeleidingstijd, waarin rekening wordt gehouden met studielast van leerlingen en de beschikbaarheid van eigen contacturen.

Indicaties:

Schattingen en peilingen van studielast; verdeling van uren over gemeenschappelijk deel, vakspecifiek deel en vrije deel van een doorstroomprofiel; inspanningsverplichting contacturen; roostering.

bekwaamheden:**Bve****23. Werken met kwalificaties en certificaten****Omschrijving:**

Een serie onderwijsactiviteiten ontwerpen vanuit bestaand materiaal, waarin een duidelijke verbinding wordt gelegd met de relevante kwalificatiestructuur en met eindtermen, certificering, programmeringen, leertrajecten en studielast.

Indicaties:

Kwalificatie-, c.q. certificaatstructuur, eindtermen, deelkwalificaties en certificaten, modulestructuur rond een cluster van eindtermen; programmering van opleidingsonderwijs en beroepspraktijkvorming; verdeling van SBU (studiebelastingsuren) naar didactische werkvormen en activiteiten; peiling van studielast; keuze van leermateriaal; planning en organisatie van het opleidingsonderwijs.

bekwaamheden:**24. Planning van onderwijs****Omschrijving:**

Een serie onderwijsactiviteiten voorbereiden, uitvoeren en evalueren, waarin beroepsgerichtheid, internationalisering, denken vanuit de arbeidsmarkt en afstemming op regionale voorzieningen waarneembaar zijn verwerkt.

Indicaties:

Gebruik technocentra; beroepsprofielen; competenties en assessments; arbeidsmarktanalyse; globalisering van de economie; digitale netwerken; employability; arbeidsvoorziening in de regio.

bekwaamheden:

25. Competentiegericht werken in de educatie

Omschrijving:

Een samenhangend geheel van enkele onderwijs- en begeleidingsactiviteiten in de educatie ontwerpen met bestaand materiaal en afstemming op individuele leertrajecten van deelnemers. Onderdelen daarvan uitvoeren en evalueren.

Indicaties:

Feitelijke competenties en de maatschappelijke waarde ervan; kwalificatiestructuur educatie met kwalificaties en deelkwalificaties; toetsing, diploma's en certificaten; competentieniveaus (6); competentieniveau's NT2 (5); aansluitingen van educaties op vervolgonderwijs; eindtermen; inburgering nieuwkomers; taalwerkstages.

bekwaamheden:

26. Werken met individuele leerwegen en trajectbegeleiding

Omschrijving:

Onderwijs- en/of begeleidingsactiviteiten voorbereiden, uitvoeren en evalueren voor een deelnemer die een individuele leerweg volgt en via trajectbegeleiding en assessments op die weg ondersteund wordt.

Indicaties:

Beleid en praktijk van instroom/intake, doorstroom en gekwalificeerde uitstroom; principes en werkwijzen van trajectbegeleiding; onderwijsplanning; begeleidings- en consultatievormen; assessment- procedures; zelfevaluatie.

bekwaamheden:

27. Omgaan met leer-, studie en/of persoonlijkheidsproblemen

Omschrijving:

Zelfstandig maar in collegiaal overleg en samen met een deelnemer een handelingsplan opstellen voor een voortgangsprobleem dat deelnemers ervaren. Dit handelingsplan in samenwerking met betrokken collega's en de cursist uitvoeren en evalueren.

Indicaties:

Diagnostiek van leer- en studieproblemen; counselingsgesprekken; sociaal- culturele of etnische achtergrond in relatie tot opleiding, school- en werkervaringen; levens- en werkperspectief van deelnemers; negatieve attributies en faalangst in leerprocessen; handelingsplannen en studiecontracten; aangepaste evaluatie; vormen van collegiaal overleg; mobiliseren van externe deskundigheid en zorgverlening.

bekwaamheden:**28. Werken met leergebieden en duale werktrajecten****Omschrijving:**

Naar keuze in een van de sectoren van het beroepsonderwijs enkele onderwijssituaties in collegiale samenwerking voorbereiden, waarin avo- en beroepsgerichte vakken in beroepsgerichte leergebieden zijn geïntegreerd, die via beroepsopleidende of beroepsbegeleidende leerwegen worden uitgevoerd.

Indicaties:

Criteria voor leergebieden; kenmerken duale beroepsopleiding; bedrijfsmatige, marktgerichte onderwijsstrategieën; algemene beroepsvaardigheden; praktijkleren en -begeleiding; beroepspraktijkvorming en de rol van stagebegeleiders vanuit de school, de rol van vertegenwoordigers van het landelijk orgaan voor het beroepsonderwijs, en die van praktijkopleiders in bedrijven of instellingen; overlegvormen in opleidingsteams.

bekwaamheden:**29. Werken in werkplaatsachtige omgevingen****Omschrijving:**

Onderwijs- en begeleidingsactiviteiten voorbereiden, uitvoeren en evalueren gericht op een combinatie van theorie met praktijkvakken. Deze activiteiten situeren in een leerwerkplaats en daarin als leermeester voor praktijkvaardigheden optreden.

Indicaties:

Relatie theorie-praktijk; voorbereiden op de praktijk van het beroep; theorie ondersteunend aan de

praktijk; inspelen op ervaringen uit de beroepspraktijkvorming; reflecteren op ervaringen; inrichtingsvoorschriften; ict.

bekwaamheden:

30. Omgaan met groepsprocessen

Omschrijving:

Onderwijs- en begeleidingsactiviteiten voorbereiden, uitvoeren en evalueren gericht op samenwerkend leren in het leslokaal, de werkplaats, open leercentrum of andere leerplaatsen, waarin de ontwikkeling van sociale vaardigheden in groepsprocessen mede tot de doelstellingen behoort en waarin de leerlingen of cursisten betrokken worden in de evaluatie van hun (sociale) leerprocessen via vormen van zelf-, peergroup-evaluatie en intervisie.

Indicaties:

Principes van effectief leren; peer-assisted-learning; vormgevers van samenwerkend leren; groepsdynamische processen en sociale vaardigheden; sociaal-culturele en etnische verschillen in relatie tot groepsprocessen; differentiëren naar begaafdheid en daarop aansluitende doelen; leren van elkaar; vormen van groepsevaluatie; begeleidingsvaardigheden voor groepsprocessen; methodiek van intervisie.

bekwaamheden:

4. Startbekwaamheden leraar secundair onderwijs

4D. Vakgerichte en algemene startbekwaamheden

Eerste code

F =	Feitelijke kennis.
B =	Begripsmatige kennis.
R =	Reproductieve vaardigheid.
P =	Productieve vaardigheid.

Tweede code

f =	feiten.
p =	procedures.
b =	begrippen.
p =	principes.
c =	cognitief.
pm =	psychomotorisch.
i =	interactief.

Achter elke startbekwaamheid staan meerdere coderingen omdat de meeste startbekwaamheid meerdere elementen bevatten die niet onder één taxonimiecode te vatten zijn.

Overige afkortingen:

Tp	taakprofiel uit het beroepsprofiel leraar secundair onderwijs
Committ	Committ-rapport 'Teaching and Learning for the Future'
InV	Ministeriële notitie 'Investeren in voorsprong'
BS	Boekaerts/Simons: Leren en instructie
Arbo	Brochure Arbo 'Info Arbo & Bedrijfsgezondheidszorg'
SV	Veenman: De coaching van beginnende leraren
LO	Notitie Staatssecretaris: De school als lerende organisatie

Zie voor een nadere omschrijving: Startbekwaamheden leraar secundair onderwijs, deel 2, p. 22/23 en p. 39, december 1997

De startbekwaamheden die met een * zijn aangeduid, vormen de kritische startbekwaamheden. De overige zijn gewenste bekwaamheden, te verwerven in de eerste jaren van de uitoefening van het beroep van leraar.

1. Vakbekwaamheden voor vakspecifiek, vakoverstijgend of vakkenintegrerend werken, dan wel werken

vanuit leergebieden en een didactiek met een sterk beroepsgerichte inslag

1.1. Vakinhoudelijke bekwaamheden

1.1.1. Vakinhoudelijke kennis.

De beginnende leraar beheerst de leerinhouden, die hij vakgebonden, vakoverstijgend of via leergebieden in zijn onderwijs aan en in zijn werken met leerlingen of cursisten gebruikt, op een uitstekend niveau. Daarenboven beschikt hij over surpluskennis waardoor hij in staat is vragen of problemen buiten het programma snel en adequaat te behandelen (Bb; Pc).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. tenminste een goede tot uitstekende beheersing heeft van leerstof op alle niveaus van afsluitende proeven/examens voor het vak of leergebied in het vo, de vier niveaus van de kwalificatiestructuur voor zijn vak in het beroepsonderwijs en de zes niveaus van de educatie;
- 2. voor een beroepsgericht vak beschikt over gesystematiseerde voorervaringen met zijn eigen werk in dat beroep en/of over een uitstekende kennis van de inhoud van dit vak;
- 3. voldoende kennis heeft van minstens twee geaccepteerde en min of meer gangbare, verschillende benaderingen van het vak of leergebied en van de ontwikkeling van het daarmee samenhangende schoolvak. Hij kan op grond daarvan een beargumenteerde keuze maken voor de aanschaf/het gebruik van methodisch les-, c.q. onderwijs- of werkmateriaal vanuit een eigen, doordacht vak- en werkconcept;
- 4. over kennis op hoofdlijnen beschikt van de context van het vak of leergebied: de relatie met de wetenschappelijke discipline (frame of reference); oriëntatie op de ontwikkeling van het object van de discipline en van de discipline zelf; de historie van het vak of leergebied in het onderwijs; de actuele sociaal-culturele context van het vak of leergebied; de relatie van het vak met het beroep;
- 5. voor werkzaamheden in het bve-veld beschikt over kennis van, inzicht in en/of ervaring met een beroepspraktijk en/of een maatschappelijke setting waarin het vak of leergebied een functie heeft;
- 6. kennis op hoofdlijnen heeft van de vakinhoud in het voorgaande en in het volgende onderwijs, c.q. de opleidingen in de beroepssituatie;
- 7. kennis op hoofdlijnen heeft van de aanpalende vakken of leergebieden in vo en bve.

1.1.2. Vakinhouden in relatie tot landelijke leer- of einddoelafspraken

De beginnende leraar kent voor zijn vak- of leergebied relevante leerstofafspraken op macroniveau en kan die betrekken op zijn keuze van leerinhouden (Bb; Pc).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. voor de 1e fase van het vo de voor zijn vak relevante kerndoelen kent en die verbindt met wat hij aan inhoudelijk programma aantreft in zijn vakmethode of in zijn eigen ontwerp voor zo'n programma; voor de onderscheiden leerwegen in het vmbo eindtermen voor zijn vak kent;
- 2. voor de 2e fase van het vo weet dat en hoe de keuze van leerinhouden mede is afgestemd op landelijke examenafspraken en op de doorstroomprofielen waarbinnen hij zijn vakgerichte leerinhouden aanbiedt; hij

kan dat ook vaststellen vanuit aanwezig lesmateriaal;

voor bve/agrarisch onderwijs (ao) kan vaststellen of de leerinhouden zijn afgestemd op het relevante deel van de kwalificatiestructuur, c.q. certificatenstructuur en de daaruit afgeleide eindtermen voor de opleiding waarin hij werkt; bij gebreke in staat is die afstemming met collegiale hulp alsnog tot stand te brengen.

- 3. voor bve/agrarisch onderwijs (ao) kan vaststellen of de leerinhouden zijn afgestemd op het relevante deel van de kwalificatiestructuur, c.q. certificatenstructuur en de daaruit afgeleide eindtermen voor de opleiding waarin hij werkt; bij gebreke in staat is die afstemming met collegiale hulp alsnog tot stand te brengen.

1.1.3. Vakinhouden in relatie tot regionale leerstofafspraken.

De beginnende leraar weet dat in regionaal overleg afspraken gemaakt kunnen worden over afstemming van leerinhouden tussen schoolsoorten of tussen scholen en bedrijven of instellingen (netwerkvorming) (Pi). Hij kan dergelijke afspraken met collegiale hulp verwerken in zijn leerstof, dan wel die leerstof daarop controleren.

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. weet heeft van de noodzaak tussen schoolsoorten tot leerstofafspraken te komen om voor leerlingen of cursisten meer geleidelijke overgangen te creëren;
- 2. weet heeft van de ruimte die er bestaat om het beroepsonderwijs inhoudelijk in te laten spelen op behoeften van bedrijven en instellingen;
- 3. zijn inhoudelijke programma's met collegiale ondersteuning afstemt op dergelijke regionale afspraken;
- 4. weet heeft van procedures om tot dergelijke regionale afspraken te komen.

1.1.4. Vakinhouden op schoolniveau.

De beginnende leraar is bereid en in staat de inhoud van zijn onderwijs mede te laten bepalen door wat op schoolniveau of in het verband van vaksecties of opleidingsteams, programmatisch wordt besproken en besloten (Pr; Pc).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. voor bve zijn vakgerichte leerinhouden verbindt met leergebieden die binnen zijn opleiding worden onderscheiden;
- 2. voor bve zijn vakgerichte leerinhouden koppelt aan modules of onderwijseenheden die tot certificaten en deelkwalificaties leiden;
- 3. voor vo/bve zijn leerinhouden zo mogelijk in sectieverband via interne leerstofafspraken en leerlijnen bepaalt.

1.2. Vakdidactische bekwaamheden

1.2.1. Vakdidactische kennis.

De beginnende leraar bezit voldoende kennis van de meest relevante didactische uitwerkingen van

zijn vak om met verschillende onderwijsmiddelen of -methodes te kunnen werken en kent van minstens één gangbare methode voor zijn vak de opbouw en de conceptuele achtergrond ervan.

gewenst:

In collegiaal verband betrokken kunnen zijn bij de keuze van een methode (Bb; Pc; Pi; Fp).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. principes en werkwijzen kent die bij een vakdidactisch concept horen, en doorziet wat de praktische consequenties daarvan zijn voor zijn handelen in zeer uiteenlopende groepen leerlingen of cursisten binnen vo of bve;
- 2. aanwezig materiaal kan analyseren op achterliggende vakdidactische inzichten;
- 3. procedures kent voor selectie van onderwijsmiddelen op grond van vakdidactische concepten.

1.2.2. Beroepsgerichte, didactische kennis.

De beginnende leraar in het beroepsonderwijs bezit voldoende kennis van beroepspraktijken die achter de opleiding liggen waarin hij werkt om met een daarop gerichte didactiek te kunnen omgaan (Bb; Bp; Pc; Pi).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. inzicht heeft in wat een didactiek met een beroepsgerichte inslag inhoudt en welke functie zij vervult voor beroepsgerichte vakken in relatie tot economische, milieukundige, sociale, culturele en andere aspecten van bedrijven en instellingen;
- 2. minstens twee didactische benaderingen met een beroepsgerichte inslag kent en weet hoe die bij onderwijs aan cursisten uitwerken en hoe die benaderingen verbonden zijn met beroepspraktijkvorming in bedrijven of instellingen;
- **gewenst:3.**
onderwijs- of werkmateriaal in collegiale samenwerking selecteert of samenstelt dat beantwoordt aan de principes en werkwijzen binnen een bepaalde didactiek.

1.2.3. Vakdidactische vaardigheden.

De beginnende leraar beschikt over een didactisch repertoire dat past bij door hem bestudeerde vakdidactische benaderingen en gaat daar flexibel mee om (Ri; Pi).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. over een repertoire aan vakdidactische vaardigheden beschikt die hij op uiteenlopende groepen leerlingen of cursisten en op diverse leeromgevingen afstemt;
- 2. een methode hanteert die past bij een door hem bestudeerde vakdidactische benadering;
- 3. zijn vakdidactische vaardigheden inventief inzet in onverwachte of nieuwe situaties;
- 4. in staat is thema's en inhoud te verbinden met voorbeelden uit de beroepspraktijk om zo de stof toegankelijker te maken.

1.3. Vakinhoudelijke en -didactische vernieuwing

1.3.1. Kennis van vernieuwingen in het vakgebied.

De beginnende leraar is bekend met vernieuwingen in zijn vakgebied en kent de toegang tot informatie over voortgaande vernieuwingen (Bp; Pc).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. bekend is met enkele experimentele vernieuwingen in zijn vakgebied. 2. weet hoe hij via vakverbanden, schriftelijke informatie en (elektronische) netwerken op de hoogte kan blijven van vernieuwingen binnen zijn vakgebied.

1.3.2. Experimenten met vernieuwingen.

De beginnende leraar heeft tijdens zijn opleiding geleerd met enkele vernieuwingen in zijn vakgebied te experimenteren en daaruit praktische consequenties voor zijn handelen te trekken (Pc; Pi).

Dit betekent dat de beginnende ler

- 1. deel heeft genomen aan enkele experimenten met vakinhoudelijke en/of - didactische vernieuwing via simulaties of in pilotprojecten op scholen;
- 2. via reflectie, feedback en oefening uit de experimenten praktische vaardigheden heeft ontwikkeld om met nieuwe leerinhouden of werkwijzen in een beperkte onderwijssetting om te gaan.

1.4. Integratieve bekwaamheden

1.4.1. Vakkenintegrerend handelen.

De beginnende leraar weet hoe vakinhoudelijke en -didactische kennis en vaardigheden verbonden kunnen worden met min of meer verwante vakgebieden tot clusters of leergebieden en kan het belang daarvan aangeven (Pc; Pi).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. op de hoogte is van de inhoudelijke grondslag van een vakkencluster of leergebied;
- 2. weet heeft van nieuwe didactische inzichten voor geclusterde vakken, sterk beroepsgerichte vakken en voor leergebieden;
- **gewenst:3.**
participeert in collegiale teams rond clusters of leergebieden;
- 4. in collegiale samenwerking werkt met geïntegreerde leerinhouden of thema's uit diverse vakgebieden via een daarop aangepaste didactiek.

1.4.2. Vakkenoverstijgend handelen.

De beginnende leraar beschikt over kennis en vaardigheden om projectmatig of probleemgericht te werken, waarbij diverse leerinhouden een ondersteunende rol spelen (Bp; Pi; Ri).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. vanuit actuele thema's of kernproblemen uit de (beroeps)praktijk onderwijs verzorgt en leerprocessen begeleidt;
- 2. op maat binnen probleemgericht of projectmatig werken vakgerichte leerinhouden inzet.

1.4.3. Situatiegericht handelen.

De beginnende leraar beschikt over enige kennis en ervaring om vanuit situaties in de samenleving of in de beroepspraktijk leer- of werkproblemen te vinden, te formuleren en die mede via vakgerichte informatie te laten oplossen (Bp; Pc; Pi).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. weet heeft van situatiegericht onderwijs binnen of buiten zijn vakgebied;
- 2. aan enkele realiseringen van situatiegericht onderwijs heeft deelgenomen en daaruit voor zichzelf enkele werkmethodeken heeft ontwikkeld;
- **gewenst:3.**
in collegiale samenwerking kan participeren in situatiegericht onderwijs.

1.5. Integratie van vakgerichte en algemene bekwaamheden

1.5.1. Vakgerichte en algemene kennis en vaardigheden integreren.

De beginnende leraar zet bij de voorbereiding, uitvoering en evaluatie van zijn onderwijs vakinhoudelijke, vakdidactische, (ped)agogische en onderwijskundige kennis en vaardigheden geïntegreerd in (Pc).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. omgaat met beelden van onderwijssituaties om zijn onderwijs voor te bereiden en te evalueren, bijvoorbeeld via multimediale beeldvorming en feedback, geschreven casussen, contextanalyse of storytelling;
- 2. een eenvoudig instrumentje hanteert om belangrijke vakgerichte en algemene bekwaamheden op elkaar te betrekken, bijvoorbeeld via matrices of een CAD-programma.

1.5.2. In onderwijssituaties handelen.

De beginnende leraar past in zeer uiteenlopende onderwijssituaties vakgerichte en algemene bekwaamheden geïntegreerd en zo mogelijk interactief toe.

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. over beginervaringen beschikt met onderwijs in alle drie sectoren van het secundair onderwijs via simulaties of schoolpracticum;
- 2. uit dergelijke ervaringen geleerd heeft op welke wijze hij vakgerichte en algemene bekwaamheden geïntegreerd en zo mogelijk interactief kan inzetten en waarin hij op dit gebied zich verder moet ontwikkelen (doorgroeicompetentie).

2. Onderwijskundige en (ped)agogische bekwaamheden

2.1. bekwaamheden

2.1.1 Onderwijs ontwerpend voorbereiden

2.1.1.1 De maatschappelijke context in de voorbereiding betrekken.

De beginnende leraar houdt zich op de hoogte van maatschappelijke verschijnselen en ontwikkelingen, vooral multiculturaliteit, internationalisering en informatie- en communicatietechnologie (ict). Bp; Rr; Pc).

gewenst:

Hij denkt samen met collega's na over de consequenties daarvan voor het onderwijswerk

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. inzicht heeft (en dat verder ontwikkelt) in sociaal-economische structuren, verbanden en verhoudingen, mede in relatie tot de plaats van de leerlingen/cursisten daarin;
- 2. inzicht heeft in de bedrijfseconomische aspecten van het beroepsonderwijs en met name in agrarisch onderwijs in de toekomstige ondernemersrol van een aantal van de afgestudeerden;
- **gewenst:3.** zich kan inleven in de etnische en culturele achtergronden van zijn leerlingen en de invloed daarvan op hun ontwikkeling;
- 4. affiniteit ontwikkelt met de beroepspraktijk waarvoor in het beroepsonderwijs wordt opgeleid;
- 5. de relatie kan leggen tussen zijn eigen maatschappelijke kennis en ervaringen en zijn onderwijswerk;
- 6. ict mede ziet in zijn maatschappelijke rol het leren te leren en zicht te krijgen op verschillende culturen (Committ);
- 7. zicht heeft op het belang van internationale contacten voor de inhoud van het onderwijs en voor de kennis en vaardigheden van docenten en deelnemers.

2.1.1.2 Waardengestuurd werken.

De beginnende leraar weet dat waarden en normen in het werk een rol spelen, laat zich daardoor inspireren en is in staat er op een analytische, kritische en reflectieve wijze mee om te gaan bij de voorbereiding van zijn onderwijswerk. Hij is bereid en in staat te reflecteren op de sociale en culturele herkomst van zijn eigen waarden-, normen- en gedragspatroon en die van anderen en met hen daarover te communiceren. Hij gebruikt de uitkomst van die reflectie bij de voorbereiding van zijn onderwijs (Pr).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. zich bewust is van eigen normen en waarden over het werk en van mogelijke verschillen met die van leerlingen en/of hun ouders, en die van cursisten;
- 2. waardegebondenheid van informatie herkent;
- 3. vooroordelen bij zichzelf en anderen herkent en bespreekt (tp 4).

2.1.1.3. t/m 2.1.1.5 Doelen, leerinhouden en leerplannen

De beginnende leraar kent de systematiek van doelbepaling, selectie van inhouden en leerplanontwikkeling. Hij kan procedures hanteren voor het formuleren van doelen voorleerinhouden en/of wensen en behoeften van deelnemers aan zijn onderwijs (Bb; Fp; Rp)

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. de functie van doelbepaling in het onderwijs kent, zowel van onderwijs- als leerdoelen;
- 2. een bruikbare procedure voor doelbepaling kan toepassen;
- 3. weet op welke manieren leerstof kan worden geselecteerd;
- 4. functie en wijze van ontwikkeling van leerplannen, werkplannen en onderwijsarrangementen kent.

gewenst: 2.1.1.3 Doelen formuleren.

De beginnende leraar levert op basis van een algemeen doelkader en aansluitend bij het niveau en de behoeften van deelnemers een bijdrage aan het formuleren van opleidings- en vormingsdoelen (Rc; Pc).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. samen met collega's kerndoelen en exameneisen (vo), opeindtermen uit de kwalificatiestructuur interpreteert en ordent (bve); de beginsituatie van de deelnemers analyseert en op basis hiervan aansluit bij eindtermen (bve);
- 2. eindtermen omzet in leerdoelen en toetstermen (of gebruikt maakt van beschikbare servicedocumenten) voor onderwijsarrangementen, differentiërend naar verschillende niveaus van beheersing;

- 3. de relatie legt tussen de keuze en interpretatie van doelen, het onderwijsconcept en de levensbeschouwelijke identiteit van de school en van de leerlingen/cursisten (tp 18; tp 28).

gewenst: 2.1.1.4 Leerinhouden selecteren en ordenen.

De beginnende leraar kiest in nauwe samenhang met de doelbepaling samen met collega's en in toenemende mate zelfstandig leerinhouden voor zijn onderwijsarrangementen (Ff; Pc; Bp).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. aan verschillende informatiebronnen, waaronder methodes, onderwijsleerpakketten, bronnenboeken, internet, de toekomstige beroepspraktijk van de leerling/cursist en bedrijfsinformatie de leerinhouden voor zijn onderwijs ontleent;
- 2. expliciete criteria hanteert bij de selectie van leerinhouden;
- 3. de inhoud volgens verschillende principes ordent op een wijze die past bij de leerdoelen, de beginsituatie en de kenmerken van de leerlingen/cursisten;
- 4. verbindingen legt tussen vakken waar dat mogelijk en wenselijk is;
- 5. vakinhouden relateert aan ontwikkelingen in maatschappij en beroepspraktijk (tp 19; tp 28; tp 35).

gewenst: 2.1.1.5 Selecteren, ontwikkelen en ontwerpen van leerplannen, werkplannen en onderwijsarrangementen.

De beginnende leraar ontwikkelt zijn bekwaamheid om met collega's leerplannen, werkplannen en onderwijsarrangementen te kiezen of te ontwerpen en gebruikt deze zelfstandig in al of niet aangepaste vorm (Pc; Bp; Ri);.

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. met collega's uitgangspunten voor een vakleerplan, vormingsgebied of opleidingsprogramma leert te ontwerpen;
- 2. het ontwerp nader kan ontwikkelen met behulp van divers bronmateriaal en passend kan maken voor zijn eigen onderwijssituatie en zijn doelgroep van leerlingen en (jong)volwassenen (tp 17; tp 28; tp 33; tp 34; tp 35).

2.1.1.6 Omgaan met bijzondere doelen en doelgroepen.

De beginnende leraar kan met collegiale hulp in de voorbereiding van zijn onderwijs rekening houden met bijzondere doelen, zoals versterking van de sociaal-economisch-culturele zelfstandigheid en weerbaarheid van meisjes; versterking van de zorgzelfstandigheid van jongens; de inburgering van nieuwkomers; het leren gebruiken van Nederlands als tweede taal voor allochtonen; de aanpassing van leer- en hulpmiddelen voor mensen met een functionele beperking

(bijvoorbeeld gehandicapten).

gewenst: Hij kan ook met collegiale hulp aangepast onderwijs ontwerpen voor zeer of weinig begaafde leerlingen/cursisten (Pc; Ri; Pi).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. de achter deze bijzondere doelen liggende opvattingen op hoofdlijnen kent. Dat geldt in ieder geval voor emancipatiebeleid en Nederlands als tweede taal;
- 2. weet heeft van de kenmerken van begaafde leerlingen/cursisten en van leerlingen/cursisten met specifieke problemen en leerbelemmeringen en de consequenties daarvan voor hun ontwikkelings- en leerprocessen;
- 3. met collegiale hulp de bijzondere doelen en gewenste alternatieven weet in te vlechten in het dagelijks onderwijswerk;
- 4. zich verder bekwaamt om aan de verschillende benaderingen die leerlingen/cursisten kunnen vragen te beantwoorden (tp 29; tp 37; beleidsnota's vo en bve).

2.1.1.7 Intercultureel werken.

De beginnende leraar integreert met collegiale hulp intercultureel onderwijs in zijn onderwijswerk (Bp; Pc; Pr; Pi).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. kennis heeft van dit aspect van het onderwijs en de achterliggende opvattingen over de multiculturele, pluriforme maatschappij;
- 2. de begrippen interculturalisatie, intercultureel onderwijs en intercultureel leren op elkaar kan betrekken en verbinden met doelen van zijn onderwijswerk
- 3. een bijdrage levert om het onderwijs te laten aansluiten bij de behoeften en kenmerken van een interculturele samenleving (tp 22).

2.1.1.8 Multimediaal werken.

De beginnende leraar integreert met collegiale hulp informatie- en communicatietechnologie (ict) in zijn onderwijswerk (Bp; Pc; Pr; Pi).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. kennis heeft van dit accent in het onderwijs en de achterliggende opvattingen over de informatiemaatschappij;
- 2. weet heeft van de grote kloof die in leerprocessen kan ontstaan tussen leerlingen/cursisten die van huis uit toegang hebben tot multimediale informatievoorziening en zij die

dat beduidend minder of niet hebben;

- 3. de begrippen ict als object, als aspect en als gereedschap voor het onderwijsproces met elkaar kan verbinden en een plaats kan geven in zijn onderwijswerk, ook ingebed in een proces om leerlingen kritisch met informatie te laten omgaan en mede van daaruit zijn onderwijsvoorbereiding en -uitvoering kan vormgeven;
- 4. Op elementair niveau multimedial kan werken (Comm; InV).

2.1.2 Onderwijs uitvoeren.

2.1.2.1 Werkwijzen toepassen.

De beginnende leraar kan onderwijsactiviteiten voorbereiden met een activerende en op zelfstandig en samenwerkend leren gerichte didactiek (Pc; Pi).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. Weet heeft van didactische concepten als activerend leren, praktijk- en probleemgericht leren en van verschillende vormen van sturing van leerprocessen;
- 2. verschillende vormen van instructie hanteert, gekoppeld aan de onderwijsaanpakken docentgestuurd, gedeeld gestuurd en zelfgestuurd; daarbij optreedt als model voor en coach van effectieve leer- en werkprocessen;
- 3. het zelfstandig, actief, ontdekkend, en ervaringsleren en het werken met vormen als rollenspelen en simulaties begeleidt en gebruik maakt van situaties die ontleent zijn aan de beroepspraktijk;
- 4. het samenwerkend en zelfverantwoordelijk leren begeleidt;
- 5. huiswerkopdrachten inleidt;
- **gewenst:6.** voor leerlingen/cursisten met specifieke onderwijsbehoeften passende werkvormen kan hanteren; (tp 20; tp 36; BS).

2.1.2.2 Groeperen en een leeromgeving inrichten en organiseren. De beginnende leraar groepeerd leerlingen/cursisten in samenhang met de doelen, inhouden en werkvormen. Hij richt daarbij passende leeromgevingen in (Pc, Pi; Fp; Bp).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. de onderwijskundige betekenis van groeperen kent;
- 2. de functies van het groeperen kent en deze in onderwijssituaties kan plannen en begeleiden;
- 3. op de hoogte is van verschillende typen leeromgevingen, hun functie en gebruik: van een open leercentrum tot een studiehuis, van een vaklokaal tot een werkplaats;
- 4. op een effectieve manier de leer- en onderwijstijd organiseert en bewaakt, evenals zijn eigen werktijd eromheen;

- 5. met zijn leerlingen/cursisten afspraken maakt over de bij hun werkhouding en ontwikkelingsstadium aansluitende werkplanningen;
- 6. een veilig en efficiënt gebruik van lokaliteiten, gereedschappen, apparatuur en/of materialen organiseert en stimuleert;
- 7. zo nodig voorraadbeheer voert over beschikbare middelen en materialen;
- **gewenst:8.** met collegiale ondersteuning een passende, krachtige en zo mogelijk multimediale leeromgeving kiest of creëert, afhankelijk van de doelen en van het type onderwijs en de onderwijs- en leerprocessen binnen die omgeving organiseert.
- (tp 21; tp 22; tp 23; tp 56; beleids- en adviesnota's vo en bve; Arbo; SV).

2.1.2.3 Media kiezen en gebruiken.

De beginnende leraar optimaliseert leerprocessen door het gebruik van passende onderwijsmiddelen en -materialen (Rc; Ri; Pc; Pi).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. bekend is met de gebruiksmogelijkheden van diverse materialen, middelen en communicatietechnieken;
- 2. vertrouwd is met het technisch gebruik van middelen;
- **gewenst: 3.** bij de doelen, inhoud, werkvormen en het ontwikkelingsstadium van de leerlingen/deelnemers passende onderwijsmiddelen en -materialen gebruikt;
- 4. multimediaal kan werken met een combinatie van tekst, beeld en geluid via een computersysteem (tp 22; Comm).

2.1.2.4 Adaptief onderwijs.

De beginnende leraar kan zijn aanbod en begeleiding enigermate aan laten sluiten bij leerdoelen, leerstijlen en competenties van leerlingen/deelnemers en hun intern werkmodel. (Pc; Pi).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. inzicht heeft in opvattingen over adaptief onderwijzen en leren leren;
- 2. aandacht besteedt aan het interne werkmodel van leerlingen of cursisten met daarin verwachtingen, attributies voor succes en falen, meningen, ervaringen en voorkennis;
- **gewenst:3.** in collegiale samenwerking diagnosticeert via observaties, toetsen en het raadplegen van gegevens over de thuis- of werksituatie van leerlingen of cursisten; remedieert via heldere aanwijzingen en met inzet van aangepaste werkvormen en middelen;
- 4. materiaal aanpast voor verschillende groepen leerlingen of cursisten die een verhoogd risico hebben de opleiding voortijdig te verlaten, zoals allochtonen, meisjes in technische opleidingen en nieuwkomers. (tp 24; tp 30; tp 37; tp 48; tp 49; SV; BS).

2.1.2.5 Instroombegeleiding.

De beginnende leraar draagt bij aan een effectieve instroom-begeleiding (Rc; Pc; Pi; Bp).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. inzicht heeft in intake procedures en -instrumenten die de schoolorganisatie hanteert;
- 2. gegevens van instromende cursisten verzamelt en op basis daarvan groepen cursisten specifieke aandacht geeft;
- **gewenst:3.** tussentijds instromende cursisten begeleidt door middel van voortgangsgesprekken;
- 4. cursisten indien nodig doorverwijst naar andere opleidingstrajecten of begeleidingsvormen (tp 47).

2.1.2.6 Voortgangs- en uitstroombegeleiding.

De beginnende leraar draagt bij aan een effectieve voortgangs- en uitstroombegeleiding (Bp; Pc; Pi; Rc).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. over een voldoende repertoire aan vaardigheden beschikt om de begeleiding in uiteenlopende situaties en met verschillende groepen en individuen te realiseren;
- 2. de problemen en vorderingen van de leerlingen/cursisten administreert;
- **gewenst:3.** in samenspraak met een collega in toenemende mate begeleiding geeft aan leerlingen of cursisten met persoonlijke problemen, dan wel hen doorverwijst naar interne of externe deskundigen;
- 4. de leerlingen/cursisten ondersteunt in het oriënteren op en het kiezen van beroepsmogelijkheden of het volgen van verdere studie.

2.1.2.7 Begeleiding van beroepspraktijkvorming.

De beginnende leraar kent doel, functie en vormgevingen van beroepspraktijkvorming en kan enkele begeleidingsvormen daarvoor hanteren. (Bp; Pc; Rc).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. op de hoogte is van instrumenten die behoren bij de beroepspraktijkvorming, bijvoorbeeld opdrachtenboeken of beoordelingsformulieren;
- 2. over enkele cruciale begeleidingsvaardigheden beschikt, zoals het voeren van voortgangsgesprekken, het geven van methodische werkbegeleiding aan kleine groepen cursisten en het voeren van beoordelingsgesprekken met cursist en praktijkopleider

- **gewenst:3.** zich informeert over de regionale opleidings- en arbeidsmarkt (tp 42 en tp 54).

2.1.3 Evalueren van onderwijs.

2.1.3.1 Het leren evalueren.

De beginnende leraar diagnosticeert en toetst de leerprocessen en leerresultaten van zijn leerlingen/deelnemers (Bp; Rc; Pc; Pi; Pr).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. inzicht heeft in aard, functie en werkwijzen van procesanalyse en van resultaatvaststelling;
- 2. over vaardigheden beschikt om bij leerlingen/deelnemers het leerproces bewust te maken en hen daarover te laten reflecteren, foutenanalyses door te voeren, de mate van sturing die leerlingen/deelnemers nodig hebben vast te stellen en conclusies te trekken over de gewenste voortgang van het leerproces;
- 3. de resultaten van de leerprocessen bij leerlingen/deelnemers toetst of anderszins beoordeelt;
- 4. leerling- en cursistenvorderingen registreert en administreert in een geautomatiseerd registratiesysteem, dan wel dat laat uitvoeren;
- **gewenst:5.** met leerlingen/deelnemers op doelen, opbouw, werkwijzen en resultaten in de les reflecteert;
- 6. samen met collega's een toetsplan opstelt voor toetsing, examinering en afsluiting (tp31; tp 38; BS; SV).

2.1.3.2 Evaluatie van onderwijs

De beginnende leraar kent het belang van evaluatie van onderwijs en de relatie daarvan met systematische kwaliteitszorg in scholen.

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. het belang van standaards voor goed onderwijs onderkent;
- 2. op de hoogte is van werkwijzen en technieken om zijn onderwijs en het gebruik van apparatuur en middelen te evalueren overeenkomstig die standaards (Ff; Fp; Bp).

gewenst: 2.1.3.3 Het onderwijswerk evalueren.

e beginnende leraar vormt zich door reflectie en evaluatie een goed beeld van de kwaliteit en relevantie van zijn onderwijs en van het rendement dat het aanbod heeft voor leerlingen/deelnemers en koppelt zijn bevindingen terug (Pc; Pi; Rc; Pr).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. individueel en samen met collega's op basis van de resultaten van de evaluatie werkt aan de verbetering van zijn onderwijs;
- 2. de bevindingen van de evaluatie in collegiale samenwerking terugkoppelt naar het vak- en schoolniveau (tp 25; tp 32; tp 39).

2.2. (Ped)agogische bekwaamheden

2.2.1 Relatie opvoeding, vorming en onderwijs onderkennen.

De beginnende leraar heeft inzicht in de relatie die bestaat tussen onderwijs, vorming en opvoeding binnen een sociaal-culturele context en geeft zijn positie daarin aan (Bp; Pc).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. bekend is met de belangrijkste stromingen in de historie en actualiteit van de (ped)agogiek, vorming en onderwijs;
- 2. aangeeft hoe zijn dagelijks werk samenhangt met wat zich voordoet aan culturele en levensbeschouwelijke gebeurtenissen en standpunten (tp 12).

gewenst: 2.2.2 (Ped)agogische verantwoordelijkheid gestalte geven.

De beginnende leraar is in staat doelbewust zijn beginvaardigheid uit te bouwen om het groeiend zelfconcept en de waardengeladen persoonlijkheids-ontwikkeling bij zijn leerlingen/cursisten te begeleiden, mede door de relatie te leggen met hun ervaringen, leefwereld en de maatschappelijke en levensbeschouwelijke tradities en actualiteit (Pr; Pi; Pc).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. een eigen visie op zijn pedagogische verantwoordelijkheid en waardengestuurd denken en handelen heeft ontwikkeld en zal blijven ontwikkelen;
- 2. de eigen visie vertaalt in omgangs- en onderwijsgedrag binnen de kaders van de grondslag van de school;
- 3. duidelijke regels voor de omgang van de leerlingen/cursisten met hem en voor de omgang van de leerlingen/cursisten met elkaar stelt en beseft dat zijn doen en laten model staat voor de gewenste omgang;
- 4. ervaringen en gebeurtenissen waarmee de leerlingen/cursisten geconfronteerd worden als uitgangspunt voor hun waardenontwikkeling hanteert;
- 5. weet hoe hij aan maatschappelijke gebeurtenissen en verschijnselen actuele thema's op het gebied van waarden en normen ontleent en die verwerkt in zijn onderwijs (tp 13).

2.2.3 (Ped)agogisch klimaat scheppen.

De beginnende leraar is in staat een aanzet te geven tot een (ped)agogisch klimaat waarin zoveel mogelijk alle leerlingen/deelnemers zich veilig en gewaardeerd voelen, dat aanzet tot een zelfverantwoordelijke, betrokken, en actieve leerhouding, een klimaat waarin wederzijds welbevinden en vertrouwen, en hoge verwachtingen van en eisen aan de leerlingen belangrijk zijn (Pr; Pi; Bp).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. bekend is met de leef- en denkwereld van zijn leerlingen/deelnemers;
- 2. blijk geeft van positieve verwachtingen ten opzichte van zijn leerlingen/deelnemers;
- 3. kenmerken van een goed (ped)agogisch klimaat kent en enkele praktische vormgevingen van elk kenmerk kan toepassen;
- **gewenst:**4. ruimte geeft en faciliteiten biedt die leerlingen/deelnemers in staat stellen zich breed te ontwikkelen, zowel individueel als in onderlinge samenwerking (tp 14).

2.2.4 Omgaan met sociaal culturele verschillen.

De beginnende leraar heeft inzicht in culturele en sociale verschillen tussen leerlingen/deelnemers, houdt in toenemende mate rekening met deze verschillen en gebruikt ze in positieve zin (Bp; Pc; Pi; Pr).

> Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. zich bewust is van de oorzaken en gevolgen van vooroordelen en rolpatronen en vormen van discriminatie herkent en bespreekbaar maakt;
- **gewenst:**2. aandacht besteedt aan educatieve achterstanden die voortkomen uit maatschappelijke positie en afkomst of anderszins;
- 3. emancipatoire problemen signaleert en helpt aanpakken, en met meertaligheid omgaat (tp 15).

gewenst: 2.2.5 Toeleiden tot of uitoefenen van (sociaal)-(ped)agogische zorg. De beginnende leraar signaleert wat er (sociaal)-(ped)agogisch mis kan zijn met (sommige van) zijn leerlingen/cursisten en wanneer het geboden is daarvoor externe deskundigheid in te roepen (Pi; Bp).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. enige kennis heeft van (sociaal-)pedagogische problemen als mishandeling, verwaarlozing, incest, drugsgebruik, jeugdcriminaliteit en de signalen van leerlingen/cursisten die op een dergelijke situatie duiden;
- 2. de weg weet naar het aanspreken van beschikbare externe deskundigheid;

- 3. zich inzet bekend te raken met de achtergronden van zijn leerlingen/cursisten en met probleemsignalen die zij geven;
- 4. in collegiaal overleg kan beslissen op welke wijze hij met de probleemsignalen omgaat, collegiaal en/of met externe deskundigen (tp 16).

3. Bekwaamheden gericht op taken in de schoolorganisatie en op buitenschoolse taken

3.1. Ontwikkelingsbekwaamheden

gewenst:3.1.1 Ontwikkelen van een opleidingskader.

De beginnende leraar levert een bijdrage aan de ontwikkeling van schoolbeleid en de implementatie daarvan (Pi; Pc).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. relevante informatie aandraagt voor beleidsontwikkeling;
- 2. samen met collega's op lesniveau uitwerking geeft aan het opleidingskader;
- 3. evaluatiegegevens oplevert over de invoering van vernieuwingen (tp 51).

3.1.2 Participeren in organisatieontwikkeling.

De beginnende leraar ontwikkelt inzicht in de school als arbeidsorganisatie en de verantwoordelijkheden die van belang zijn voor het taakgericht functioneren van de organisatie (Bp; Pc; Pi).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. betekenis geeft aan het begrip 'de school als lerende organisatie';
- **gewenst:** 2. een bijdrage levert aan de ontwikkeling van de school (LO; tp 8).

3.1.3 Participeren in overlegsituaties binnen de school.

De beginnende leraar levert als teamlid een bijdrage aan de verbetering van zijn onderwijs en de doelen van de school (Pi; Bp).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. bekend is met groepsdynamische processen in een professionele arbeidsorganisatie;
- 2. met collega's professioneel overleg kan voeren (tp 9).

3.2. Beheersbekwaamheden

3.2.1

De beginnende leraar levert vanuit de identiteit en de cultuur van de school een bijdrage aan algemene schooltaken en aan arbozorg (Pi; Rc; Pc; Bp).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. zich informeert over de vele taken die leraren in schoolverband vervullen;
- 2. een bijdrage levert aan het vervullen van enkele schooltaken die passen bij zijn mogelijkheden als beginnende leraar;
- 3. globaal op de hoogte is van hoofdlijnen uit de arbeidsomstandighedenwet in zijn toepassing op het onderwijs;
- 4. in staat is de volgende arbozorg te verlenen: voorbereiden van en toezicht houden op veilig en gezond werken; brandpreventie en repressie (tp 50; Arbo).

3.2.2 De school als arbeidsorganisatie.

De beginnende leraar bezit kennis over de school als (arbeids)organisatie en over de verantwoordelijkheden die van belang zijn voor het welslagen van de organisatie en voor zijn eigen arbeidssatisfactie en kan mede van daaruit zijn positie als beginnend leraar in school bepalen (Bp).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. opvattingen kent over de school als arbeidsorganisatie en kennis heeft van elementaire arbeidsvoorwaarden: rechtspositie, personeelsbeleid, medezeggenschap, beroepsethiek;
- 2. bekend is met zijn rechten en plichten als werknemer;
- 3. weet hoe een schoolorganisatie werkt.

3.3. Bekwaamheden gericht op buitenschoolse contacten

3.3.1 Communiceren.

De beginnende leraar communiceert met uiteenlopende personen en groepen vanuit zijn (ped) agogisch-didactische taak en werkconcept (Pi;

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. weet wat de kenmerken zijn van authentieke en effectieve communicatieprocessen en communicatief vaardig is;
- 2. zich ervan bewust is dat communicatie beïnvloed wordt door waarden en opvattingen van

de betrokkenen;

- 3. zijn wijze van communiceren kan aanpassen aan de communicatiepartner(s) (tp 5).

3.3.2 Communiceren met ouders/verzorgers/(jong)volwassen cursisten.

De beginnende leraar heeft inzicht in de gedeelde (ped)agogische verantwoordelijkheid tussen hem en de ouders/verzorgers/(jong)volwassenen en de vaardigheid om informatie over te dragen, te verwerken en erover van gedachten te wisselen (Ri; Pi; Bp; Rc; Pc).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. het recht en de noodzaak van ouders/verzorgers/(jong)volwassenen op informatie over ontwikkelingsprocessen erkent;
- 2. zich informeert over de sociaal-culturele achtergronden van zijn leerlingen/cursisten;
- 3. leerling-/cursistgegevens systematisch bijhoudt en in een beveiligd dossier bewaart;
- 4. over elementaire gespreksvaardigheden beschikt om informatie over te dragen, te luisteren, gedachten uit te wisselen en zich daarbij realiseert dat ook zijn gezichtspunt subjectief is (tp 26).

3.3.3 Communiceren met andere betrokkenen en instanties over onderwijs-, leer- en werkprocessen.

De beginnende leraar realiseert zich dat de zorg voor goed onderwijs niet alleen rust op zijn schouders maar dat hij die met anderen deelt; vanuit dat gezichtspunt neemt hij initiatief om regelmatig met anderen over zijn werk te overleggen (Pi, Rr, Pc).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. de mogelijkheden onderzoekt die andere personen en instanties kunnen bieden om bij te dragen aan goed onderwijs voor zijn leerlingen/cursisten;
- 2. met anderen een adviesgesprek voert en hun aanwijzingen integreert in zijn professionele handelen;
- **gewenst:** 3. met instellingen/bedrijven, die ook een rol spelen in de ontwikkeling van zijn leerlingen/cursisten, resultaatgericht overleg kan voeren (tp27).

4. Bekwaamheden om zichzelf verder professioneel te ontwikkelen (doorgroeicompetentie)

4.1 Collegiale ondersteuning geven en accepteren.

De beginnende leraar is bereid feedback te ontvangen van collega's en is in staat daarmee constructief om te gaan (Pi; Pr).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. het als professioneel gedrag beschouwt om zijn problemen te bespreken met collega's;
- 2. bereid is collega's inzicht te geven door observatie of anderszins in de wijze waarop hij zijn werkt inricht;
- 3. adequaat op feedback van een collega reageert en zijn leerwinst aangeeft (tp 11).

4.2 Hogere cognitieve vaardigheden ontwikkelen.

De beginnende leraar beschikt over vaardigheden om zijn gedrag te reguleren, zowel met betrekking tot zijn eigen leren en de inrichting van zijn werk alsmede om te participeren in de school als lerende organisatie (Pi; Pc).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. zelfstandig zijn werk plant;
- 2. vaardigheden bezit om problemen op te lossen;
- 3. vaardig is in reflecteren;
- 4. zijn verworven kennis en ervaring inzet voor nieuwe taken en problemen;
- 5. participeert in intervisie en supervisie;
- 6. prioriteiten stelt en besluiten neemt;
- 7. verantwoording aflegt over zijn handelen (tp 2).

4.3 Bewust een werkconcept ontwikkelen en ermee omgaan.

De beginnende leraar is in staat een samenhangend werkconcept te ontwikkelen, te evalueren en bij te stellen op basis van een onderzoekende, lerende en veranderingsgezinde houding (Pi; Rr; Pc; Rc).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. zijn opvattingen, principes en handelwijzen expliciteert;
- 2. op basis van reflectie, onderzoek van het eigen handelen, probleemanalyse en gesprekken met collega's of externen eigen leervragen en -doelen opstelt;
- 3. met nieuwe kennis en inzichten zijn werkconcept bijstelt en aanvult (tp 3).

4.4. Eigen deskundigheid voortdurend ontwikkelen.

De beginnende leraar informeert zich voortdurend over ontwikkelingen in zijn beroepsveld en in de maatschappij en stelt zijn deskundigheid regelmatig bij of breidt deze uit. Hij weet dat hij daarvoor een eigen verantwoordelijkheid draagt, mede in het licht van de grondslag van de school (Pi; Pr).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. zich op de hoogte houdt van (ped)agogische en onderwijskundige ontwikkelingen in het onderwijsstelsel, het leraarschap en zijn vakdiscipline;
- 2. reflecteert op zijn werk en daarover communiceert met zijn collega's;
- 3. voor zichzelf leertrajecten opstelt, bestaande uit bijvoorbeeld zelfstudie, collegiale hulp en nascholing (tp 6).
- 4. reflecteert op sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen in relatie tot zijn vakgebied.

5. Bekwaamheden om te functioneren in de relatie school-maatschappij

gewenst: 5.1 Betrokken zijn op de samenleving.

De beginnende leraar informeert zich breed over wat zich in de samenleving voordoet. Hij vormt zich een mening over wat hij waarneemt, mede door contacten met mensen die buiten het onderwijs werken en met allerlei (elektronische) media (Pr; Pi; Ri).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. zich informeert over onderwerpen als jeugdcultuur, subgroepen in de samenleving, werkgelegenheid, individualisering, emancipatie en zich daarover een mening vormt en de verbinding legt met zijn werkconcept;
- 2. zijn verworven kennis, inzichten en ervaringen vertaalt naar zijn onderwijzend en begeleidend handelen (tp 1).

gewenst: 5.2 Samenwerken in beroeps- en eventuele andere maatschappelijke verbanden.

De beginnende leraar is in staat om met beroepsgenoten of andere belanghebbenden in onderwijs samen te werken (Pi).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. bewust het contact met beroepsgenoten zoekt en met hen spreekt over aspecten van het leraarschap;
- 2. weet heeft van maatschappelijke verbanden die zich met opvoeding en/of onderwijs bezighouden en daarin eventueel participeert (tp 7).

5.3. Weet hebben van de Nederlandse educatieve structuur.

De beginnende leraar is op de hoogte van voorschoolse, schoolse en buitenschoolse educatieve voorzieningen en trajecten. Hij bepaalt daarbinnen de plaats van het onderwijs waarin hij werkt (Bp; Pc).

Dit betekent dat de beginnende leraar

- 1. kennis heeft van het stelsel van educatieve voorzieningen in ons land en op hoofdlijnen van elke voorziening de functie kent;
  - 2. kennis van en inzicht in de structurering van het voortgezet onderwijs en het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie heeft: de basisvorming; vbo-mavo met leertrajecten; havo-vwo met doorstroomprofielen;
  - 3. inzicht heeft in de grote gedifferentieerdheid van het totale veld van vo en bve.
-

 laatst bijgewerkt 01/03/2001